

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA CHET TILINI O'RGANISHGA BO'LGAN MOTIVATSIYANING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK ASOSLARI

Abduraimova Nozimaxon Valijonovna

Andijon davlat pedagogika instituti magistranti Nozimaaa2505@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida chet tilini o'rganishga bo'lgan motivatsiyaning psixologik-pedagogik asoslari tizimli ravishda tahlil qilinadi. Shu bilan birga, kichik yoshdagi o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlari, bilish faoliyati, emotsional holati hamda ijtimoiy muhit omillarining chet tilini o'zlashtirish jarayonidagi o'rni ilmiy nuqtayi nazardan yoritiladi. Motivatsiyaning ichki va tashqi turlari, ularning o'quv faoliyatiga ta'siri hamda boshlang'ich ta'lim bosqichida barqaror o'quv motivatsiyasini shakllantirish mexanizmlari pedagogik va psixologik manbalar asosida izohlanadi. Shuningdek, o'qituvchi shaxsining kasbiy kompetensiyasi, ta'lim jarayonini tashkil etish uslubi va o'quvchilarga yaratilgan qulay psixologik muhitning motivatsiyani kuchaytirishdagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, chet tili ta'limi, o'quv motivatsiyasi motivatsiya, o'quv faoliyati, ta'lim jarayonida rag'batlantirish, kompetensiya.

Аннотация: В данной статье систематически анализируются психолого-педагогические основы мотивации к изучению иностранного языка у учащихся начальной школы. При этом с научной точки зрения подчеркивается роль возраста и индивидуальных особенностей младших школьников, познавательной деятельности, эмоционального состояния и социально-средовых факторов в процессе освоения иностранного языка. На основе педагогико-психологических источников объясняются внутренние и внешние типы мотивации, их влияние на учебную деятельность и механизмы формирования устойчивой учебной мотивации на этапе начального образования. Также раскрывается важность профессиональной компетентности учителя, метода организации учебного процесса и благоприятной психологической среды, создаваемой для учащихся, в повышении мотивации.

Ключевые слова: начальное образование, изучение иностранного языка, учебная мотивация, учебная деятельность, стимуляция в учебном процессе, компетентность.

Abstract: This article systematically analyzes the psychological and pedagogical foundations of motivation for learning a foreign language in primary school students. At the same time, the role of age and individual characteristics of younger students, cognitive activity, emotional state and social environment

factors in the process of mastering a foreign language is highlighted from a scientific point of view. Internal and external types of motivation, their impact on educational activity and mechanisms for the formation of stable learning motivation at the primary education stage are explained on the basis of pedagogical and psychological sources. Also, the importance of the professional competence of the teacher, the method of organizing the educational process and the favorable psychological environment created for students in enhancing motivation is revealed.

Keywords: *primary education, foreign language education, learning motivation, learning activity, stimulation in the educational process, competence.*

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida chet tillarini bilish shaxsning ta'limiy va kasbiy rivojlanishida muhim omillardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Xususan, boshlang'ich ta'lim bosqichida chet tilini o'rganishga bo'lgan qiziqish va ijobiy munosabatni shakllantirish keyingi ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan hisoblanadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kichik yoshdagi o'quvchilarda chet tilini o'zlashtirish jarayoni nafaqat metodik yondashuvlarga, balki ularning psixologik holati va o'quv motivatsiyasiga ham bevosita bog'liqdir.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun o'quv faoliyati asosan emotsional tajribalar, qiziqish va ijtimoiy munosabatlar orqali shakllanadi. Shu sababli chet tili darslarida faqat bilim berishga yo'naltirilgan an'anaviy yondashuvlar o'quvchilarda barqaror motivatsiyani ta'minlab bera olmaydi. Aksincha, ta'lim jarayonida o'quvchining yosh xususiyatlariga mos, faol ishtirokni talab etuvchi hamda ijobiy emotsional muhitni ta'minlaydigan pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday sharoitda motivatsiyaning psixologik va pedagogik asoslarini chuqur o'rganish dolzarb ilmiy vazifa sifatida maydonga chiqadi. Shuningdek, zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchi faqat bilim manbai emas, balki o'quvchini rag'batlantiruvchi, uning individual imkoniyatlarini hisobga oluvchi va o'rganishga bo'lgan ichki ehtiyojini qo'llab-quvvatlovchi shaxs sifatida qaralmoqda. O'qituvchining kasbiy kompetensiyasi, darsni tashkil etish uslubi hamda o'quvchilar bilan o'zaro muloqoti chet tilini o'rganishga bo'lgan motivatsiyaning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Shu nuqtayi nazardan, boshlang'ich sinflarda chet tilini o'qitishda motivatsion omillarni ilmiy asosda tahlil qilish va ularni ta'lim amaliyotiga tatbiq etish zarurati yuzaga kelmoqda.

ASOSIYQISM

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida chet tilini o'rganishga bo'lgan motivatsiya masalasi ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Ushbu bosqichda o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan munosabati, qiziqishi va ichki ehtiyojlari shakllana boshlaydi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kichik yoshdagi bolalarda

o'quv faoliyati asosan emotsional tajriba, qiziqish va ijtimoiy rag'batlar bilan chambarchas bog'liq bo'ladi. Shu sababli chet tilini o'qitish jarayonida faqat bilim berishga yo'naltirilgan yondashuv yetarli natija bermaydi, balki o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda motivatsion omillarga alohida e'tibor qaratish zarur.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik rivojlanishiga xos jihatlardan biri ularning bilishga bo'lgan tabiiy qiziqishidir. Bu yosh davrida bolalar yangi ma'lumotlarni tez qabul qiladi, biroq ularning diqqatni uzoq vaqt davomida bir faoliyatga jamlash imkoniyati cheklangan bo'ladi. Shu bois chet tili darslarida o'quvchilarni faollikka undovchi, ularning diqqatini jalb etuvchi va emotsional jihatdan qo'llab-quvvatlovchi pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Motivatsiya o'quvchining o'rganish jarayonidagi faolligini oshirib, bilimlarni ongli va barqaror o'zlashtirishiga zamin yaratadi. Motivatsiyaning psixologik jihatdan ichki va tashqi turlari farqlanadi. Ichki motivatsiya o'quvchining bilim olishga bo'lgan shaxsiy qiziqishi, o'rganish jarayonidan zavq olishi bilan bog'liq bo'lsa, tashqi motivatsiya baho, rag'bat, o'qituvchi yoki ota-onaning talablari orqali shakllanadi. Boshlang'ich ta'lim bosqichida tashqi motivatsiya muhim rol o'ynasa-da, uzoq muddatli ta'limiy natijalarga erishish uchun ichki motivatsiyani shakllantirish zarur. Chet tili darslarida o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, savol berishga va faol ishtirok etishga undash ichki motivatsiyaning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Pedagogik nuqtayi nazardan, motivatsiyani shakllantirish ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil etish bilan bevosita bog'liqdir. Boshlang'ich sinfda chet tilini o'qitishda o'yin elementlari, vizual vositalar, muloqotga asoslangan mashqlar va interaktiv topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning qiziqishini oshiradi. Bunday metodlar o'quvchilarda muvaffaqiyat hissini shakllantirib, ularni keyingi o'rganishga ruhlantiradi. Shu bilan birga, o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish ham motivatsiyani mustahkamlovchi omillardan biri hisoblanadi. O'qituvchi shaxsining roli motivatsiyaning shakllanishida alohida ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchining psixologik holatini tushunuvchi, uni qo'llab-quvvatlovchi va rag'batlantiruvchi shaxs bo'lishi lozim. O'qituvchining dars davomida ijobiy munosabatda bo'lishi, o'quvchilarni xatolari uchun keskin tanqid qilmasligi, balki ularni rivojlanish imkoniyati sifatida qabul qilishi motivatsiyaning pasayib ketishining oldini oladi. Shu jihatdan, pedagogik muloqot madaniyati motivatsiyani shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun qulay psixologik muhit yaratish chet tilini o'rganishga bo'lgan ijobiy munosabatni kuchaytiradi. Sinfda o'zaro hurmat, qo'llab-quvvatlash va hamkorlikka asoslangan muhit mavjud bo'lsa, o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifoda etishga intiladi. Bu esa chet tilida muloqot qilishga bo'lgan qo'rquvni kamaytirib, o'rganish jarayonini yanada samarali qiladi. Psixologik xavfsiz muhitda o'quvchilar faolroq

bo'lib, o'z bilimlarini sinab ko'rishga tayyor bo'ladi. Shuningdek, motivatsiyaning pedagogik asoslari ta'lim mazmuni bilan ham chambarchas bog'liqdir. Boshlang'ich sinflarda chet tili materiali o'quvchilarning kundalik hayoti, qiziqishlari va tajribasiga mos bo'lishi lozim. O'quvchilar uchun mazmunan tushunarli va amaliy ahamiyatga ega bo'lgan mavzular motivatsiyani oshiradi. Masalan, oila, do'stlar, o'yinlar va kundalik faoliyatga oid mavzular orqali chet tilini o'rganish o'quvchilar uchun yanada qiziqarli bo'ladi.

Boshlang'ich sinfda motivatsiya yetarli darajada shakllanmagan taqdirda, keyingi bosqichlarda chet tilini o'zlashtirish jarayoni qiyinlashadi. Shu sababli ushbu bosqichda motivatsion yondashuvlarni tizimli ravishda qo'llash muhimdir. Psixologik va pedagogik omillarni uyg'unlashtirgan holda tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarda chet tiliga nisbatan barqaror ijobiy munosabatni shakllantiradi. Umuman olganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida chet tilini o'rganishga bo'lgan motivatsiyaning psixologik-pedagogik asoslari murakkab va ko'p qirrali jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, ichki ehtiyojlari, o'qituvchining kasbiy mahorati va ta'lim muhitining sifati muhim rol o'ynaydi. Mazkur omillarni hisobga olgan holda tashkil etilgan chet tili ta'limi o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularning kelgusidagi ta'limiy muvaffaqiyatlariga mustahkam poydevor yaratadi.

XULOSA

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarida chet tilini o'rganishga bo'lgan motivatsiya ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ushbu bosqichda shakllangan o'quv motivatsiyasi o'quvchilarning keyingi ta'lim faoliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatib, chet tilini o'zlashtirishga bo'lgan munosabatini belgilaydi. Shuning uchun ham motivatsiyaning psixologik-pedagogik asoslarini chuqur o'rganish va ularni ta'lim amaliyotiga tatbiq etish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, kichik yoshdagi o'quvchilarning psixologik xususiyatlari, xususan, ularning emotsional holati, qiziqishlari va ijtimoiy ehtiyojlari chet tilini o'rganish jarayonida muhim rol o'ynashini tasdiqlaydi. O'quvchilarda ijobiy emotsional tajriba shakllanmagan taqdirda, bilimlarni o'zlashtirish jarayoni sustlashadi va o'rganishga bo'lgan qiziqish pasayadi. Shu bois, ta'lim jarayonida o'quvchilarni qo'llab-quvvatlovchi va rag'batlantiruvchi pedagogik muhit yaratish motivatsiyani mustahkamlashning muhim sharti hisoblanadi. Shuningdek, o'qituvchi shaxsining kasbiy kompetensiyasi va pedagogik yondashuvi motivatsiyaning shakllanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. O'qituvchining darsni tashkil etish uslubi, o'quvchilar bilan muloqoti va baholash jarayonidagi adolatli yondashuvi o'quvchilarda chet tilini o'rganishga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Ayniqsa, o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan ta'lim jarayoni ularning ichki motivatsiyasini rivojlantirishga

xizmat qiladi. Shuningdek, motivatsiyaning ichki va tashqi turlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ham asoslab berildi. Boshlang'ich ta'lim bosqichida tashqi rag'batlar muhim ahamiyat kasb etsa-da, uzoq muddatli ta'limiy natijalarga erishish uchun ichki motivatsiyani shakllantirish zarur. Bu jarayon o'quvchilarning faolligini oshirish, ularni mustaqil fikrlashga undash va o'rganish jarayonidan qoniqish hosil qilish orqali amalga oshiriladi.

Umuman olganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida chet tilini o'rganishga bo'lgan motivatsiyaning psixologik-pedagogik asoslarini hisobga olgan holda tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarda barqaror o'quv motivatsiyasini shakllantirishga imkon beradi. Ushbu yondashuv chet tili ta'limining sifatini oshirish bilan bir qatorda, o'quvchilarning kelgusidagi ta'lim faoliyatida muvaffaqiyatli bo'lishi uchun zarur bo'lgan ijobiy munosabat va o'rganishga bo'lgan ehtiyojni rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Deci E. L., Ryan R. M. Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. – New York: Plenum Press, 1985. – 371 p. <https://doi.org/10.1007/978-1-4899-2271-7>
2. Dörnyei Z. Motivation in second and foreign language learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 170 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511667343>
- 3 Alimuhamedov R. A. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – 156 b.
4. Mavlonova R. A. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Noshir, 2020. – 120 b.
5. Xodjayev B. Q. Pedagogik texnologiyalar va interaktiv metodlar. – Toshkent: O'qituvchi, 2022. – 98 b.

